

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
TERMIZ DAVLAT UNIVERSITETI

Ro'yxatga olindi
№ Б60530700-20
2024 yil "26" 06

"**IASDIQLAYMAN**"
Termiz davlat universiteti
o'quv sharti bo'yicha prorektor
prof. R.To'rayev
2024 yil "26" 06

TOG' TUPROQLARI

O'QUV DASTURI

Bilim sohasi:	500 000	– Tabiiy fanlar, matematika va statistika
Ta'lim sohasi:	530 000	– Fizika va tabiiy fanlar
Ta'lim yo'nalishi:	60530700	– Tuproqshunoslik

Termiz-2024

Fan/modul kodi TG'TB304	O'quv yili 2024-2025	Semestr 5	ECTS - Kreditlar 4	
Fan/modul turi Tanlov	Ta'lim tili O'zbek		Haftadagi dars soatlari 4	
1.	Fanning nomi	Auditoriya mashg'ulotlari (soat)	Mustaqil ta'lim (soat)	Jami yuklama (soat)
	Tog' tuproqlari	60	60	120
2.	<p style="text-align: center;">I. FANNING MAZMUNI</p> <p>Tog' tuproqlari fani tog'larda tuproqlarning vujudga kelishi, rivojlanishi tarkibi va xossalari hamda geografik tarqalish qonuniyatlarini o'rganadi. Tog' tuproqlari fanini o'qitishning maqsadi talabalarga xorij tajribalari asosida tog' tuproqlarining kelib chiqishi va tarqalishi qonuniyatlarini, mustaqil xamdo'stlik davlatlari, O'rta Osiyo va O'zbekiston tog'lari tuproqlarining kelib chiqishi, tarqalishi, vertikal zonallik qonuniyatlari haqida ta'lim berishdir.</p> <p>Fanning vazifasi-talabalarga tog'li mamlakatlarda tuproq hosil bo'lishining tabiati, uning xilma-xilligi, tog'li viloyatlarining iqlimining tekislikka nisbatan pastligi, namgarchilik, xavo namligi va quyosh radiatsiyasining yuqoriligi, tog'larda relefnig xilma-xilligi, tuproqning turli relief sharoitida paydo bo'lishi, tog'li rayonlarda tuproqlarning suv va issiqlik rejimiga relefnig ta'sirini o'rganishdan iborat.</p> <p>Bundan tashqari tuproq zonallarining invertsiyasi va interferentsiyasi haqida tushunchalarga ega bo'lishi, tog' tuproqlarining asosiy xossalari, tashxizi, tasnifi, genetik xususiyatlari haqida tushunchalarga ega bo'lishdan iborat.</p> <p style="text-align: center;">II. ASOSIY NAZARIY QISM (ma'ruza mashg'ulotlari)</p> <p style="text-align: center;">II.I. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi: (THEMES)</p> <p style="text-align: center;">1-mavzu: Kirish. Tog' tuproqlari fanining maqsadi va vazifasi.</p> <p style="text-align: center;">Tog' tuproqlarining o'rganilish tarixi</p> <p>Tog' tuproqlari fanining maqsadi. Tog' tuproqlari fanining vazifalari. Fanning rivojlanish tarixi. Geografik tarqalish qonuniyatlarini o'rganish.</p> <p style="text-align: center;">2-mavzu: Vertikal mintaqaviylikning asosiy qonuniyatlari va ba'zi tog' viloyatlarining tuproqlari</p> <p>Vertikal mintaqaviylikning tavsifi; tog'li mamlakatlarning joylashuvi; bioiqlim mintaqalar klasslari; Qutb, boreal, subboreal, subtropik, bioiqlim klasslari.</p> <p style="text-align: center;">3-mavzu: O'zbekiston tog' tuproqlarining genezisi, evolyutsiyasi va klassifikatsiyasi</p> <p>O'rtacha baland tog' tuproqlari. Jigarrang tuproqlar. Tog' o'rmon qo'ng'ir tuproqlari. Baland tog' tuproqlari. Och qo'ng'ir yaylov tuproqlar. O'tloqi tuproqlar. Borqoq tuproqlar. Jigarrang tuproqlar.</p> <p style="text-align: center;">4-mavzu Chotqol tog'i to'q tusli bo'z va tog' jigarrang tuproqlarning geografik joylashishi va tuproq paydo bo'lish sharoitlari</p> <p>Tog' jigarrang karbonatli tuproqlar. Vertikal mintaqaviylikning tavsifi, tog'li mamlakatlarning joylashuvi, bioiqlim mintaqalar klasslari;</p> <p style="text-align: center;">5-mavzu: Baland tog' mintaqasining och tusli qo'ng'ir o'tloqi va o'tloqi-dasht tuproqlari</p> <p>Subalpik tog'-o'tloqi va o'tloqi-dasht, Tipik tog'-o'tloqi tuproqlar Tog'-o'tloqi qora tuproqlar Baland tog' mintaqasining alpik tog'-o'tloqi va o'tloqi-dasht tuproqlari</p> <p style="text-align: center;">6-mavzu: Xisor tog'lari tuproqlarining tarqalishi, tuproq paydo bo'lish jarayonlari</p> <p>Xisor tog'i tuproqlarining tarqalishi, Xisor tog'i tuproqlari, Hisor tog'lari tuproqlari, tog' jigarrang tuproqlarining morfologiyasi, Tog' jigarrang karbonatli tuproqlar</p>			

7-mavzu: Farg'ona vodiysi tog' va tog' oldi tuproqlari

Farg'ona vodiysi tog'lari, farg'ona vodiysi tog' va tog' oldi tuproqlari vodiyning joylashgan o'rni, geologik tuzilishi, iqlimi va suvlari, tuproq, o'simlik va xayvonot dunyosi.

8-mavzu Nurota tog'lari tuproqlarining tarqalishi, tuproq paydo bo'lish jarayonlari

Nurota tog'lari tuproqlarining tarqalishi. tuproq paydo bo'lish jarayonlari
Nurota tog'larida tuproq paydo bo'lish jarayonlari

9-mavzu: O'rta Osiyo tog' tuproqlari

O'rta Osiyo tog' tuproqlaridagi Tyan-shan va Pomir tog' tizmalari tuproqlari. Tyan-shan tog' tizmasining geografik joylashuvi. O'rta Osiyo tog'larining joylashuvi. Iqlimning qurg'oqchiligi. Ularning murakkab geologik tuzilishi.

10- mavzu Chet And tog'i tuproqlari

(Andsoils), Oksi tog'i tuproqlari (Oxisoils), Paramo tog'i tuproqlarining tarqalish ,And tuproqlari (Andsoils), tuproqlarning xossalari va farqi. el tog' tuproqlarining hosil bo'lishi va tarqalishi

11—mavzu. Paramo tuproqlarining hosil bo'lishi va tarqalishi

Paramo tuproqlarining tarqalishi, Paramo tuproqlarining suv rejimi, Paramo tuproqlarining degradatsiyasi

12—mavzu Qora-qo'ng'ir tog'-o'rmon mintaqasining tuproqlari,

Qora-qo'ng'ir tog'-o'rmon mintaqasining tuproqlari, Qora-qo'ng'ir tog'-o'rmon tuproqlarining dengiz sathidan balandligi, Tog' o'rmon- qo'ng'ir, tusli, o'tloqi va botqoq tuproqlar

13—mavzu Tog' o'rmon- qo'ng'ir, tusli, o'tloqi va botqoq tuproqlar

Tog' o'rmon- qo'ng'ir, tusli tuproqlar, Tog' o'tloqi va botqoq tuproqlar, Yuksak tog' botqoq tuproqlari, Tog' o'tloqi va botqoq tuproqlar kimyoviy tarkibini

14 Baland tog' tuproqlari

Baland tog' tuproqlarining iqlimi. Baland tog' tuproqlari dehqonchilikdagi ahamiyati. Baland tog' tuproqlarining yaylov sifatida foydalanishdagi ahamiyati.

15 Tog' tuproqlarining eroziyasi, muhofazasi va tog' tuproqlaridan oqilona foydalanish

Tog' tuproqlarining eroziyasi va turlari. Tog' tuproqlarining degradatsiyasi, turlari, shakllari, degradatsiyaning yuz berishi va muxofazasi. Tog' tuproqlarini muxofazalash va oqilona foydalanish

IV. AMALIY MASHG'ULOTLAR BO'YICHA KO'RSATMA VA TAVSIYALAR (list of seminar topics)

Amaliy mashg'ulotlar multimedia qurilmalari bilan jihozlangan auditoriyada bir akadem guruhga bir o'qituvchi tomonidan o'tkazilishi lozim. Mashg'ulotlar faol va interfaktiv usullar yordamida o'tilishi, mos ravishda munosib pedagogik va axborot texnologiyalari qo'llanilishi maqsadga muvofiq.

1. Dalaga (tog'ga) chiqishga tayyorgarlik ko'rish
2. Dalaga (tog'ga) chiqish, joyining rel'efini o'rganish, kuzatish, yerni kategoriyaga ajratish va kesmaga joy tanlash.
3. Tog' jinslari va minerallarning nurashi.
4. Tog' tuproqlarining reliefi bo'yicha geografik tarqalish qonuniyatlarini o'rganish
5. Tog' tuproqlarini o'rganish
6. Tog' tuproqlarining morfologik belgilarini o'rganish
7. Tog' tuproqlarining strukturasi, uning shakllarini, buzilish sabablarini va tiklash usullarini, hajm og'irlikni dalada o'rganish

8. Tog' zonasi tuproqlarining suv rejimi
9. Tog' tuproqlarining qiyalik darajasini va eroziya darajasini aniqlash.
Tog' tuproqlarining ekspozitsiyalarini o'rganish
10. Tuproq xaritalarini o'qishni va chizishni o'rganish
11. Tog' meliorativ ishlarini o'rganish
12. Yuksak tog' tuproqlarini o'rganish
13. Paramo tuproqlarning tarqalishi
14. Tuproqlarning gumusli holati va oziqa elementlari dinamikasi
15. To'g' tuproqlarining agrokimyoviy xossalarning qisqacha tavsifi

V. MUSTAQIL TA'LIM VA MUSTAQIL ISHLAR (Independent study and independent work)

Mustaqil ta'lim ma'ruza, amaliy mashg'ulotlariga tayyorgarlik ko'rishdan tashqari fan dasturida ko'rsatilmagan, ammo fan bo'yicha talabning bilim doirasini kengaytiruvchi qo'shimcha mavzular doirasida berilgan topshiriqlarni o'z ichiga oladi.

Tavsiya etilayotgan mustaqil ishlarning mavzulari:

- 1-Tog' tuproqlari fanining maqsadi va vazifasi
- 2-Tog' tuproqlarining o'rganilish tarixi
- 3-Tog' tuproqlarining mustaqil hamdo'stlik davlatlarida tarqalishi
- 4-Tog' tuproqlarining genetik xususiyatlari
- 5-Tog' tuproqlarining tasnifi, va asosiy xossalari
- 6-Tog' tuproqlarining tashxisi
- 7-Vertikal mintaqaviylikning asosiy qonuniyatlari
- 8-Tog' viloyatlarining tuproqlari
- 9-Qrim, Ural tog'lari tuproqlari
- 10-Sbir va Uzoq Sharq tog'larining tuproqlari
- 11-Saxalin va Kamchatka tog'lari tuproqlari
- 12-Baynaloldi va Baynalorti tog'li viloyatlari tuproqlari
- 13-O'rta Osiyo tog' tuproqlari
- 14-O'zbekistonning tog' tuproqlari
- 15-Tog' o'rmon-qo'ng'ir tuproqlari.
- 16-Baland tog' o'tloqi dashtlarining och-qo'ng'ir tuproqlari.
- 17-Tog' jigarrang tuproqlarining tashxisi
- 18-Tog' jigarrang tuproqlarining tasnifi
- 19-Tog' jigarrang karbonatli tuproqlar
- 20-Tog' jigarrang tuproqlarini o'rganish holati
- 21-Tog' ishqorsizlangan jigarrang tuproqlari
- 22-Tog' o'rmon-qo'ng'ir tusli tuproqlar
- 23-O'tloqi va botqoq tuproqlar
- 24-Baland tog' tuproqlari

Izoh- Mustaqil ta'lim va mustaqil ish mavzulari hamda ularning bajarilish shakllari , tegishli maksimal ball va topshirish muddatlari modul – kredit bo'yicha taqsimot jadvalida berilgan.

3.

VI. Ta'lim natijalari (Kasbiy kompetensiyalari) Learning Outcomes (Professional Competences)

Fanni o'zlashtirish natijasida talaba:

	<p>Fan bo'yicha talabalarning bilimiga, ko'nikma va malakasiga qo'yiladigan talablar "Tog' tuproqlari" fanini o'zlashtirish jarayonida bakalavr;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Tog' tuproqlarining ilmiy asosda rivojlanish tarixi; - Tog' tuproqlarining tarkibi va oziqali qiymati; - Tog' tuproqlari fani tog'larda tuproqlarning vujudga kelishi, rivojlanishi tarkibi va xossalarni hamda geografik tarqalish qonuniyatlarini o'rganishi haqida tassavurga ega bo'lishi; - Tog' tuproqlari fanining vazifasi - tog'li mamlakatlarda tuproq hosil bo'lishining tabiati, uning xilma-xilligi, - tog'li rayonlarda tuproqlarning suv va issiqlik rejimiga relefning ta'sirini o'rganishdan iborat bo'lishi va ulardan foydalana olishi; - Tog' tuproqlari fanini o'qitishning maqsadi talabalarga xorij tajribalari asosida tog' tuproqlarining kelib chiqishi va tarqalishi qonuniyatlari haqida ta'lim berish ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak
4.	<p>VII. Ta'lim texnologiyalari va metodlari (Educational technologies and): methods:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ma'ruzalar; • interfaol; • keys-stadilar; • guruhlarda ishlash; • taqdimotlarni qilish; • individual loyihalar.
5.	<p>VIII. Kreditlarni olish uchun talablar (Requirements for obtaining loans):</p> <p>Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'la o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish va joriy, oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo'yicha yozma ishni topshirish.</p>
6.	<p style="text-align: center;">XI. TAVSIYA ETILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI (LIST OF RECOMMENDED LITERATURE)</p> <p style="text-align: center;">Asosiy adabiyotlar</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. M.Saidov., X.Zokirov. Tuproqshunoslik va tuproqlar geografiyasi. Termiz 2021 2. Namazov X.Q, Turdimetov Sh.M, O'zbekiston tuproqlari va ularning evolyutsiyasi. Toshkent. "fan va texnologiya" 2016 3. Xoliqulov Sh. Uzoqov P.U. Boboxo'jaev I.P., Tuproqshunoslik. Samarqand, «N.Doba» nashriyoti, 2013. 405 b. 4. Tursunov.L, A.Xonazarov.A,Faxrutdinova.M, Komilova.D .O'zbekiston tog' tuproqlari. Monografiya "Turon-Iqbol" nashriyoti 2009. 5. Xoliqulov.Sh.,Uzaqov.P,Boboxo'jaev.I.Tuproqshunoslik.Darslik "Mehnat" 2010. 6. Raimbaeva.G.Sh. O'zbekiston tog' tuproqlari. O'quv qo'llanma. 2017. 7. Raimbaeva.G.Sh. O'zbekiston tog' tuproqlari. Amaliy mashg'ulotlari uchun. Uslubiy qo'llanma. 2017. 8. Raimbaeva.G.Sh. O'zbekiston tog' tuproqlari. Laboratoriya mashg'ulotlari uchun. Uslubiy qo'llanma. 2019. 9. Raimbaeva.G.Sh. O'zbekiston tog' tuproqlari. Ma'ruza matn. 2019. 10. Raimbaeva.G.Sh. Tuproqshunoslik va agrokimyo. Amaliy va laboratoriya

	<p>mashg'ulotlari uchun. Uslubiy qo'llanma. 2019.</p> <p>11. Raimbayeva. G.Sh..Tuproqni dalada o'rganish. T.2014. Uslubiy qo'llanma 8-14 bet</p> <p>12. Raimbaeva.G.Sh. O'zbekiston tog' tuproqlari. Laboratoriya mashg'ulotlari uchun. Uslubiy qo'llanma. 2019.</p> <p>13. Raimbaeva.G.Sh. Tuproqshunoslik va agrokimyo. Amaliy va laboratoriya mashg'ulotlari uchun. Uslubiy qo'llanma. 2019.</p> <p>14. Yencycljpedia of soil science second edition Copyright 2006 by Taylors Francis.</p> <p style="text-align: center;">Qo'shimcha adabiyotlar</p> <p>1. Mirziyoev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. Toshkent, O'zbekiston nashriyoti, 2017.</p> <p>2. Mirziyoev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash-yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. Toshkent, O'zbekiston nashriyoti, 2017.</p> <p>3. Mirziyoev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. Toshkent, O'zbekiston nashriyoti, 2016.</p> <p>4. Mirziyoev Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. Toshkent, O'zbekiston nashriyoti, 2017.</p> <p>5. Abdullayev X.A. O'zbekiston tuproqlari. Toshkent, 1973.</p> <p>6. AbdullayevX.A., Tursunov L.T. Tuproqshunoslik asoslari. Toshkent, 1994.</p> <p>7. Toshxo'jayev R. Tuproqshunoslik amaliy mashg'ulot. Toshkent, 2009</p> <p style="text-align: center;">Internet saytlari</p> <p>8. www.lib.terdu.uz.</p> <p>9. www.ziyonet.uz</p> <p>10. www.agriculture.uz .</p> <p>11. www.nature.uz</p> <p>12. www.pedagog.uz</p> <p>13. www.wikipedia.org</p>
7.	Mazkur fanning o'quv dasturi Termiz davlat universiteti o'quv-uslubiy Kengashining 2024-yil 26-iyundagi 11-sonli yig'ilish bayonnomasi bilan ma'qullangan.
8.	<p>Fan (modul) uchun ma'sul:</p> <p>M.B.Abramatov - TerDU, "Ekologiya va tuproqshunoslik" kafedrasini mudiri, biologiya fanlari nomzodi, dotsent</p> <p>Saidov M. - TerDU, Ekologiya va tuproqshunoslik kafedrasini dotsent</p> <p>Zayirova D. TerDU, Ekologiya va tuproqshunoslik kafedrasini o'qituvchisi</p>
9.	<p>Taqrizchilar: A.Shomuratov -Termiz agrotexnologiyalar va innovatsion rivojlanish instituti</p> <p>katta o'qituvchisi q.x.f.n.</p>

